

TÖRTÉNELMI LAPOK.

Együttal a Kolozsvárt létesített Országos Történelmi Ereklye-Múzeum, a Honvéd-egyletek, valamint a Kolozsvári Márcz. 15. Állandó Bizottság, a Kossuth Lajos-asztaltársaság hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigeti Miklós ezredes, alelnök, Esterházy Miguel gr., Gámán Zsigmond, Huszár Sándor br.
Kövár László, Nagy Lajos.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN

AZ ORSZ. TÖRTÉNELMI EREKLYE-MUZEUM IGAZGATÓ ÖRE.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

B.-Hunyadról: Gyarmathy Zsigmondné. Beszterczéről: Csernátoni Gyula dr. Brassóból: Barácsy Sándor, Koós Ferencz. Budapestről: Bartha Miklós, dr. Ferenczy Zoltán, Hegedüs István dr., Hentaller Lajos, Jókai Mór, Kreith Béla gr., Reiner Zsigmond dr., Szinnyi József id. Déváról: Dr. Veress Endre. Győr-
ből: Vajda Emil dr. K.-Vásárhelyről: Balogh Vendel dr. Kolozsvárról: Deáky Albert, De Gerando Anto-
nina, Erdélyi Károly dr., Hory Béla, Kovács János, Kuskó Istvánné, Márki Sándor dr., Szádeczky Lajos dr.
Versényi György dr. Lugosról: Dengi János dr.. Nagy-Bányáról: Törökfalvi Pap Zsigmond. Nagyvárad-
ról: Hegyesi Márton. Sátoralja-Ujhelyről: Matolay Etele. Szamosujvárról: Kádár József. Vizaknáról:
Szentkatolnai Bakk Endre. Zala-Egerszegről: Borbély György.

Fényképező munkatársak: Dunky Ferencz, Dunky Kálmán Kolozsvárról, Ragács Gyula Szolnokról.

Szerkesztőség és kiadóhivatal,

ahová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvár, Széchenyi-tér 20. sz. Országos Törté-
nelmi Ereklye-Múzeum helyiségébe.

A m. kir. posta-takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadóhivatal száma 3213.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 2 korona. — Külföldre 2 korona 50 fillér.

lap az első évfolyamtól megrendelhető. — Diszes borítékba kötve az I., II., III., IV., V., VI. és VII.
évfolyam ára 60 korona.

==== **Egyes szám ára 40 fillér.** ====

Lapunk mai száma a borítékkal 12 oldalra terjed.

TARTALOM.

A 6. szám tartalma.	Oldal.
Czetz tábornok búcsuja hazájától és honfitársaitól	57
Kirándulás terve Czetz tábornokhoz	58
Az 1848-iki törvények és a bécsi udvar. — Id Szögyén-Marich László emlékirataiból	58—61
<i>Tárca.</i>	
Emlékirataim. Czetz János honvédtábornoktól. Fordította: Strasser Mihály. — A viharok korszaka. (Folytatás.)	59—60
A kolozsvári Kossuth Lajos asztaltársaság estélye	61
Egy volt szerb miniszterelnök Kossuth Lajosról.	61—62
Az erd. r. kath. világi és szerzetes papság az 1848—49-iki szabadságharc alatt. Szentkatolnai Bakk Endre. (Folytatás.)	62—63
<i>Okmánytár.</i>	
Kolozsvári száz polgárok hazafisága 1848-ban	63—64

Oldal

Gyászrovat.

Pécs József. — Szentgyörgyi Puzdor Gyula 63—

Különfélék.

A Czetz-család képe. (Képpel.) — Csányi és Kossuth-szobor. — Mátyás király feje. — A király és a Kossuth-szobor. — A két Mikár 64

Borítékon:

Kegyeletlerovás a héjasfalvi honvédemléknél. — Kossuth-szobor Kecskeméten. — Petőfi, Bem egykori szállóhelye az Albina kezében. — Haynau győri áldozata. — Damjanich élete. — Kossuth-szobor Újpesten. — Kossuth Lajos helyett felakasztott szobor. — Erdélyi r. k. papok a szabadságharc alatt. — Kossuth Lajos védegylete. — Kérés a papsághoz. — Előfizetések nyugtázása.

Melyik lapot ?
olvassuk — ?

„ELLENZÉK“

Politikai és társadalmi napilap-ot!!!

— Kiadóhivatal —

Kolozsvárt, Deák Ferencz-utca 33. szám.

Bartha Miklós

Kazárföldön

— című műve —

megrendelhető
az „Ellenzék“
kiadóhivatalában.

Ára: 2 korona.

tanácskozás elé, mely leiratban az országgyűlés újabb követett törvénytelen és alkotmányellenes iránya miatt komolyan megintendő s a törvénszabta utra leendő visszatérésre, nevezetesen a királyi előadások tárgyalására s a hallgatóság rakonczátlan viseletének fékezésére utasítandó lett volna; ellenkező esetben az országgyűlés fölösztatása már most nunc pro tunc elhatároztatván s kimondatván.

E tanácskozás folyama alatt nagyon meglepett mindnyájunkat Széchenyi István ama javaslata, hogy miután a zavar Pozsonyban és az országban oly fokra hágott, hogy a segítség normális eszközökkel már nem lehetséges, rendkívüli módokhoz kell nyulni és így a fenyegető forradalmat megelőzendő; küldje le ő felsége őt (Széchenyit) azonnal, — mert hitele és tekintélye még nem járt le egészen, de ennek sem ígér már sok időt, — mint királyi biztost az országgyűlésre s adjon neki teljhatalmat a rendekkel való alkudozásokra. Ez indítványt egyikünk sem pártolta.

Az események azonban gyorsan haladtak. A bécsi forradalom után lehetetlen volt a magyar országgyűlés fölösztatására még csak gondolni is. Ellenkezően, a magyar országgyűlés küldöttsége István nádorral élén megjelent Bécsben, hogy a királynál kieszközölje a nemzet kívánságainak teljesítését. Ez volt a márcziusi események fordulópontja. De lássuk, miként beszéli el ez eseményeket a szemtanu Szögyény-Marich:

„István főherczeg elbeszélte nekem a Pozsonyban történeteket. Nagy sajnálkozását nyilvánította azon gyöngegség fölött, melyet az udvar a bécsi forradalommal szemben tanusított. Nem tartotta lehetségesnek, hogy miután még a felség személyes bátorságának föntartására is egy zászlóalj gránátosnak kellett a császári várakban folyton fegyver alatt állania, a magyar országgyű-

léstől, törvényes alaku kérelmére megtagadtassék az, mi az osztrák tartományoknak, a bécsi utcai forradalom követelésére megadatott.

Ezeket elmondván, egy magyar nyelvű királyi kézirati fogalmazványt adott át nekem, melyben ő felsége az országgyűlés főntebb említett kívánatait teljesíteni igéri. Hozzátette a nádor, hogy csak akkor mehet vissza Pozsonyba, ha ezen kézirat kibocsátatik. Ha azonban ő felsége abban a helyzetben van, hogy az országgyűlés kívánatát meg tudja és meg akarja tagadni, ő kész lemondani nádori állásáról s mint egyszerű tábornok elmenni oda, hová őt ő felsége küldendi.

12 órára udvari konferencia volt kitűzve. Mielőtt arra elmentem, sietve lefordítottam németre a nádortól átadott kézirati fogalmazványt.

A konferencián Lajos főherczeg elnökölt. Mellette, mint prezumtiv trónörökös, Ferencz Károly főherczeg ült. Jelen voltak rajtam kívül: Hartig gróf miniszter, Münch-Bellinghausen gróf, szövetségtanácsi (Bundestag) elnök, Windischgrätz herczeg, Mailáth Antal gróf miniszter, Jósika Samu báró erdélyi kancellár s végre mint jegyzők: Czillich és Rosenfeld.

A főherczeg a tanácskozást azzal nyitotta meg, hogy Apponyi lemondván, kancellár volna kinevezendő s ezen állásra Széchenyi Istvánt, Batthyány Lajost vagy Vay Miklóst kellene meghívni. Ezen nyilatkozatot hosszas, mély csönd követte. Erre én szólaltam fel s előadtam, hogy mielőtt a kitűzött tárgy tanácskozás alá vétetnék, kénytelen vagyok egy, a nádorhoz intézendő kézirat javaslatát benyújtani, melyet István főherczeg pár órával ezelőtt azzal adott át nekem, hogy nevében azt ultimátumnak jelentsem ki, a melynek teljesítése nélkül ő Pozsonyba vissza nem térhet.

E nyilatkozatom nagy meglepetéssel fogadtatott. Lajos főherczeg fölolvastatván az egyik jegyző által a kézirati javaslatot, mely szerint a nádornak teljhatalmu királyi helytartóvá neveztetése s független felelős ma-

TÁRCZA.

Emlékirataim.

Irta: *Csetsz János tábornok.*

— Utánnyomási jog fentartva. —

A viharok korszaka.

(Folytatás.)

A francia februáriusi forradalom egész Európában politikai mozgalmakat idézett elő. A magyarok is megmozdultak, elérkezettnek látva az időt, hogy Ausztriától concessiókat eszközöljenek ki, hogy az országot a civilizált államok közé sorolhassák.

1848. márczius 13-án a bécsi polgárság megostromolta a császár kastélyát, hogy tőle engedményeket követeljen. A diákok csatlakoztak hozzájuk s egyike ezeknek felolvasta Kossuth Lajosnak márcz. 3-án Pozsonyban tartott és a kormánytól mindeddig eltitkolt beszédét, a melyben Ausztria részére törvényes összalkotmány kibocsátását követelte. E nap a nép győzelmével s Metternich bukásával végződött, a kinek személyében a reakció és a merev rendőrállam rendszere volt megtestesülve.

Márcz. 14-én egy császári kiáltvány a sajtószabadságot hirdette ki, márcz. 15-én pedig a rég óhajtott al-

kotmányos rendszer helyreállításának ígérését hozta. — Ezáltal Magyarország is megkapta első, Ausztriától független miniszteriumát, Batthyányi Lajos gróf elnökle, Kossuth, gróf Eszterházy és Mészáros, a vitéz huszárezredes, mint hadügyminiszter közreműködése mellett. Mind ezen kinevezéseket V. Ferdinánd írta alá, a nép pedig rendkívüli örömmel fogadta, lévén a szabadság utáni vágy, Kossuth ékesszólása folytán hevitve, határtalan.

A császárvárost ünnepiesen feldiszitették. Márcz. 15-én este nagyszabásu fáklyásmenetet rendeztek. Bécs lakossága általános kivilágítással adott kifejezést örömeinek és sok ezer főre tömeg vonult a császári kastélyok elé, hogy az uralkodónak hódoljon.

Egy nappal később, 16-án jelent meg Bécsben a 700 tagból álló magyar felirati küldöttség, élén Batthyányi Lajos gróffal és Kossuthtal s lelkes fogadtatásban részesült.

17-én eltemették a 13-iki zavargások közben elcsettek tetemciet, rendkívüli fény és pompa kifejtésével.

A nép ily módon akart méltatlankodásának kifejezést adni, mert tudva volt, hogy Metternich a császár akarata ellenére lövetett a felizgatott tömegre.

Az államtanács helyébe tehát a felelős miniszterek léptek, a kik közül azonban egyik se birt a kellő tekintélyvel, hogy a nyilvános ügyeket erős kézzel vezethesse.

Nemsokára ezután a magyar hadügyminiszter Mészáros is megérkezett Milanóból, a hol az ősz Radetzky zászlaja alatt a Lombard hadjáratban vett részt.

gyar miniszterium alakítása megígértetik: a konferencia összes tagjai, legerélyesebben Jósika és Rosenfeld (kinek, mint jegyzőnek, szólási joga sem volt), az országgyűlés kívánatainak a pragmatika szankcióival való összeférhetlenségét vitatták s így a nádor által javasolt kéziratot, mely ama kívánatok teljesítését igéri, nagy hévvel ellenczték. Részemről a nádor kívánatának megtagadását most már nem tartván lehetőnek: a kézirat kibocsátását ajánlottam.

Az értekezlet eredményre nem vezetett s végre Lajos főherczeg meghagyta nekem, hogy a kézirati javaslatokat a kancellária dietalis bizottmányában tárgyalassam s ennek véleményét esti 8 óráig terjesszem elő.

A kancellária tárgyalás alá vette az ügyet s azt javasolta, hogy az országgyűlés kívánatait teljesíteni kell s egyuttal ki is kell adni azt a királyi kéziratot, a melyet István nádor kívánt. A kancellária véleményes fölterjesztését Bartal elkészítvén, Szögyény-Marich esti 9 óra tájban elvitte Lajos főherczeghez.

„Erre Lajos főherczeg — folytatja Szögyény-Marich előadását, — a nádort értekezletre behivatá. A nádor nemsokára meg is jelent s az elnöklő főherczeg fölhívására előadta, hogy mennyire sajnálja az országgyűlési tárgyalások ezen kedvezőtlen fordulatát; megvallotta, hogy ő a kért koncessziók keresztülviteléhez állását köztötte, hozzátévén: „Megvallom, hogy talán hibáztam, a miért Öntől, kedves nagybátyám és ő felségétől bocsánatot kérek, de én másképp nem tehettem, s most már állnom kell szavamnak: egyébként kész vagyok állásomat ő felsége rendelkezésére bocsátani.“

Lajos főherczeg erre nem fojthatta el neheztelését. Noha ritkán szolt és szótlanságáról ismeretes volt, fölindultan azt mondá: „Te leszesz oka annak, ha Magyarországot elvesztjük“, mire Ferencz Károly főherczeg is

oda nyilatkozott, hogy mint prözuntiv trónörökös „beleegyezését nem adhatja.“

Ezekre a nádor nem válaszolt semmit, de előbbi nyilatkozatát sem vonta vissza.

Folytatván a tanácskozás, végre is a körülményekre való tekintettel a megtagadás lehetetlennek tartott, s egyhangulag határozatba ment, hogy a kérdéses kézirat kibocsátása ő felségének ajánltassék, mi annyit jelentett, mintha már is jóváhagyta volna.

Ez volt ezen időben minden tanácskozásnak a folyamata és eredménye. Eleintén mindig meg volt a szándék a tulságosoknak látszó kívánatok megtagadására, a messzemenő követelések visszautasítására, de erély és szilárd kitartás hiányában azután megadták mindazt, a mit a megfélemlítés, fenyegetőzés vagy az erőszak kicsikart. Az értekezlet bevégeztetvén, meghagyatott nekem, hogy a kézirat végszerkezetét és magyar szövegét állapítsam meg. Ez aztán ő felsége elé terjesztetvén, s tőle aláíratván, a nádor levitte Pozsonyba s az országgyűlés nagy lelkesedéssel fogadta.

Teljesítették tehát a magyar nemzet kívánságait, mert megtagadni az akkori körülmények között a hatalomnak nem volt sem ereje, sem bátorsága. Teljesítették azzal a hátsó gondolattal, melyet egy pár héttel később Pillersdorf belügyminiszter nyíltan is kifejezett amaz értekezleten, a melyet az államtanács ama törvényjavaslat tárgyában tartott, a melyben a magyar miniszterium a határörvidékre is ki akarta terjesztetni a népképviseleti rendszert:

„A jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat kérdéses szakaszát azért fogadom el, mert nemsokára az egész monarchia népképviseletet nyrend és így a határörvidéket sem lehet megfosztani ezen institució jótéte-

Bécsbe történt megérkezése után azonnal tanácskozott az új osztrák hadügyminiszterrel és kérte annak beleegyezését, hogy engem vehessen maga mellé hadsegédnek. Az osztrák hadügyminiszter bele is egyezett ebbe. Rendeletet kaptam, hogy magamat Mészáros rendelkezésére bocsássam Juniusban e végből Pestre utaztam. Odaérkezve, jelentkeztem Mészárosnál, a ki engemet Klauzálhoz a magyar vezérkar főnökéhez osztott be. Ez a változás annyiban volt kedvező rám nézve, hogy soron kívül kapitánynya léptettek elő.

Munka volt bőviben, miután azon időben minden a teljesítés stádiumában volt, a magyar miniszteriumnak pedig nagy szüksége volt megbízható munkatársakra.

Ápril 11-én Ferdinánd császár jóváhagyta a robot és tized eltörlését, az egyenlő megadóztatást, a nemzeti gárda szervezését, a sajtószabadság, esküdtzések intézményeit és a magyar országgyűlésnek valódi népképviseleti alapon történt szervezését. Egyszersmind az országgyűlés székhelyét Pozsonyból Pestre helyezte át.

Tudvalevőleg július 5-én nyitották meg Pesten az ujonnan megválasztott országgyűlést, a melynek nem jósoltak hosszú életet.

A politikai újjászületés felett érzett öröm nem sokáig tartott, mert a bécsi kamarilla csakhamar megzavarta a békét gyalázatos áskálódásaival. A camarilla nagyrészt az uralkodóház herczegei és herczegnőiből, az czekeknek vakon engedelmesskedő, hizelgő udvaroncokból és öreg tábornokokból állott. Első tette volt a császári ígéretek visszavonásának kieszközlése azon ürügy alatt,

hogy a magyarok Ausztriától el akarnak szakadni. Pedig Magyarországon absolute nem gondoltak az Ausztriától való elszakadásra, csak küzdöttek az alkotmányért. S ez a küzdelem annál hevesebben folyt, a mikor látták azt, hogy az osztrák kormány a magyarok feltétlenül igazságos követelményeit csak külsőleg ismerte el s a magyar hazafiakat törekvéseikben mindenféle uton-módon akadályozta. Így aztán az osztrák kormány kezét fogva a camarillával, feltüzeltte a horvátokat, románokat és szerbeket, hogy törjenek be a magyaroktól lakott vidékekre s ezek lakóit foglalkoztatva, velük az ígéretek betartásának ellenőrzését elfeledtessék.

Május 17-én a császárt környezete Innsbruckba költöztette át. Egyidejűleg felfüggesztették a nép javára kibocsátott összes rendeleteket és a szentesített alkotmányt érvénytelennek nyilvánítva, Windischgrätz herczegre ruházták az osztrák hadsereg főhadparancsnokságát.

Az állapotok napról-napra szomorubbakká váltak. Az olasz tartományok elvesztését Prága felkelése követte, mely utóbbit csak a junius 15-től 17-ig tartott véres harcok árán tudták leverni. A császári háznak egyedüli fénypontját ezekben a viharos napokban a Novarra és Custozánál aratott fényes győzelmek képezték, melyeket Radetzky az egyesült olasz haderő felett júliusban vivott ki.

(Folyt. köv.)

ményétől. Egyébként a történelem tanúsága szerint p. o. III. Ferdinánd alatt is voltak pillanatok, melyekben a körülmények hatalmánál fogva a nép féktelen kívánatainak engedni kellett és azután a kormány erejének visszatértevel a kicsikartakat módosítani vagy visszavenni is lehetett “

Szebbnél-szebb nótákat énekelt szünetek közben a kereskedők és kereskedő ifjak dalegylete.

Az estélynek éjfél telé volt vége.

Egy volt szerb miniszterelnök Kossuth Lajosról.

A kolozsvári Kossuth Lajos Asztaltársaság estélye.

Szép számmal jöttek össze nov. 19-én este a New-York szálloda emeleti termében azok, a kik Kossuth Lajos emlékének kegyelettel áldoznak. *Turchányi Gyula* elnöki megnyitója után *Sólyom János* tanár tartott egy mindvégig lebilincselő, gondosan összeállított felolvasást arról, hogy Kossuth a magyar ipar érdekében, attól az időtől kezdve, hogy a fogságból kiszabadult, egész addig, a míg a 48-as mozgalom a figyelmét ettől eltérítették, minő akeziót fejtett ki?

A szép felolvasás mély benyomást gyakorolt a hallgatóságra. *Kuszkó István* nyomban reflektált erre. Örömet fejezi ki, hogy ez értékes és tanulságos felolvasás itt elhangzott. Emeli az értékét az, hogy egy professzor ajkairól hallottuk, a ki a polgári iskolában egy egész kis légiót nevel ennek szellemében és gondosan kiképez arra a küzdelemre, a melyet Magyarország minden magyarul érző fia kell hogy vivjon.

A honfoglalás ezer év előtt történt. De a honalapítás és honmentés nehezebb munkája ma is folyamatban van.

Könnyű volt a honfoglalás munkája, de nehéz küzdelembe és sok vérbe került emberöltőről-emberöltőre hazánk megtartása. Még ma sem ur a magyar a hazájában, hanem adófizető rabszolgája az osztráknak. Akkor lesz a maga ura, ha saját iparát megteremti, nem szorul az osztrákra és nem lesz ennek hűbérese, adófizetője.

Az elhangzott felolvasásban tüzetesen proklamálva van az az irány, melyet a honmentés terén, a mai kor honvédeinek nem karddal és puskával, hanem az ipar eszközeivel a gondos munkálkodás mezején kell megvívni. E program kívül emelkedik e meghitt családi körnek nevezhető társaság szűk körén. Érdeklí az egész ország népét. Szükséges, hogy elmélkedjék felette minden hazafi, ma midőn államunknak nemzetivé, anyagilag erőssé tételére kell hogy irányuljon minden törekvés.

Kijelenti, hogy e felolvasást a „Történelmi Lapok”-ba befoglalja, hogy az eljusson minél szélesebb körbe.

Együttal a társaság nevében köszönetet mond a hazafias érzésű tanárnak. (Éljenzés!)

Debreczeni Béla *Turchányi Gyula* elnököt köszöntötte fel.

Kecskeméthy István, kezében a Kossuth-pohárral, hazaszeretetről beszélt s beszélt az iparosok feladatairól, kiknek a hazájuk iránti szeretetből s nemzeti büszkeségből is törekedniök kell, hogy készítményeik kiválóságával tulszárnyalják az osztrák iparosokat.

Dr. Papp József szép felköszöntőben a jelen volt hölgyeket éltette.

Turchányi *Oberti* *Ékarmesterre* emelt poharat, ki bár külföldön született, szívével, lelkével hazánkhoz tartozott.

Magyarország szabadkőművesei a rend egy budapesti nagypáholyában október 28-án összegyülekeztek, hogy ünnepiesen hódoljanak Kossuth Lajos emlékének. A gyülekezetben, a melybe az összes magyarországi szabadkőműves páholyokon kívül sok külföldi páholy is elküldte képviselőit, megjelent a „Pobratin” nevű szerb páholy főmestere, *Nikolajevics* *Szvetomir*, Szerbia volt miniszterelnöke is és ott a következő igen érdekes beszédet mondotta:

Boldog vagyok, hogy szerbiai testvéreim engem választottak arra, hogy tolmácsoljam rokonszenvüket és bámulatukat ama nagy ember iránt, a kinek emlékét ünnepelni ma este összegyűltünk. Ez lesz a legbecsesebb küldetés, a melyet életemben teljesítettem. Alig töltöttem be életem ötödik esztendejét, mikor az önök hazája a függetlenségért és szabadságért harczolt; de egészen jól emlékszem, hogy a szerb nép érzelmei és rokonszenve a hadjárat alatt föllázadtak azok ellen, a kik az országot ebbe az okosság nélkül való háboruba belekergették. Nem mondom, hogy a magyarok egészen igazságosak voltak a szerbek irányában; azt sem mondom, hogy a szerb népek semmi oka sem volt szomszédjával elégedetlennek lennie, de az érzés, a mindenek fölött uralkodó érzés: a nagybecsülés érzése volt a nemzet irányában, a mely feltámadott, hogy összetörje a zsarnokság bilincseit s a mely önfeláldozó módon küzdött, hogy újra elérje szabadságát. Mert a világnak egy nemzete sincs, a mely olyan jól tudja, mint mi, hogy mit tesz rabszolgának lenni; és a mely annyira meg tudja becsülni a szabadság értékét, s azt az áldozatot, a melyet érte hoznak.

Tényeket hozhatnék föl, a melyek állításomat megerősítik, de meg fogják nekem engedni, hogy csak egy epizódot idézzek föl, a melyre nagyon szívesen gondolok vissza. Soha sem fogom elfelejteni azt a napot, a melyen falumbeli önkéntesek a magyar háborúból visszatértek, a teherszállító kocsik hadi zsákmánnyal voltak tele, azután a sebesülteket hozták, s végül jöttek azok, a kiket megkíméltek az ellenség fegyverei. Végig vonult a menet az országuton és egyszerre megállt egy ház előtt. Egy aszszony, a ki engem tartott a karján, házának küszöbéről így kiáltott harczból hazatérő rokonaira, a kik be akartak lépni a házba:

— *Az a háboru, a honnan ti most visszatértetek, nem volt szent háboru! Ti azok ellen harczoltatok, a kik szabadok akartak lenni. Mielőtt beléptek, menjetek és mossátok meg a kezeteket, menjetek a templomba és tisztítsátok meg lelketeket Isten előtt attól a nagy bűntől, a melyet elkövettetek!*

Ez az asszony az én anyám volt és szavainak értelmét csak később fogtam föl. Mert az a nemzet, a mely a szabadságot szereti, kell, hogy megbecsülje a mások szabadságát.

Az események, a melyek a 48—49-iki háborura követtek, igen eklatáns módon erősítették meg ezt az igazságot, ugy nálunk, mint önöknél. Nem akarok hosszasan foglalkozni ama kemény megpróbáltatásokkal, a melyeket népeink a háboru után elszenvedtek, csak egy ténnyről akarok megemlékezni, a mely igazolja az én állításomat s ez az, hogy csak ez után az összeütközés után közeledtünk jobban egymáshoz. Ez a háboru megtanított bennünket arra, hogy becsüljük egymást. Senki sem becsülte meg jobban az én nemzetem erényeit, mint maga

Kossuth. Senki sem volt jobb indulattal a balkáni népek iránt, mint ő. És cserébe mindjárt az első napon meghódította Kossuth a szerbek rokonszenvét. S ez a rokonszenv a háboru után még csak növekedett.

Röviden csupán annyit akarok mondani: mi szerbek tiszteljük Kossuthban a nemes és nagy ellenfelet, tiszteljük benne a szomszéd nemzetnek nagy nemzeti hőst, tiszteljük benne az emberiség és szabadság nagy előharcosát, tiszteljük Kossuth Lajosban az illusztris államférfiut, az igazi szabadkőművest, a ki a legszebb és legnemesebb eszméket hirdette mind a két szomszéd nemzetnek. Ebben az értelemben, ezekkel az érzelmekkel csatlakozunk önhöz mi, én és barátaim, testvéreim, a nagy férfiú emlékének ünneplésében.

Az erdélyi róm. kath. világi- és szerzetes papság

az 1848—49-iki szabadságharcz alatt.

Az 1848—49-iki világhírű önvédelmi és szabadságharcai küzdelmekben részint mint táborigazvezetők, honvédek s nemzetőrök, — részint pedig mint más állásokban magukat kiválóan kitüntetett hazafiak voltak, a mennyiben 54—55 év után annak tudomására jönni lehetett, az erdélyi r. k. világi papság és szerzetesek közül a következők kik szabadságharczunk ama vezetés éveiben szereplésükért az osztrák kormánytól üldözöttség, rabságot szenvedtek, — vagy gyanúsítások, besugások áldozataivá lettek:

1. *Albert Mihály*, született Csík-Nagyboldogasszonyon 1809. szept. 29-én, gyergyóújfalvi plébános. — A hogy az orosz-osztrák egyesült sereg Clam-Gallas vezérlete alatt 1849. aug. 1-én Csík-Szeredába bevonult, Daniel Imre cs. kir. hadbiztos, de legkivált Dorschner csíki ezredes azonnal megkezdte a környékfalvakban a könyörtelen embervadászatot. Tankó Albert és Mézáros Antal espereseket, Andrassy Antal, Györffy János, Albert Mihály, Lakatos Ferencz, Markus János stb. plébánosokat befogatta, Csík-Szeredába kísértette. A honnan gyalog N.-Szebenbe hurcoltattak katonai kísérettel s ott egy piszkos börtönbe zárattak el, a hol azelőtt közönséges rabok voltak. Itt szennyes szalmán kellett hálnoik. Albert M. mint rebellis a szabadságharcz alatt aktív szerepet játszó, a haditörvényszék által elítéltetett s fogságot szenvedett: Csík-Somlyón, M.-Vásárhelytől — és Gyulafehérvárt; a honnan 1851. jun. 1-én szabadult ki. Visszakapván állomását, meghalt Gyergyó-Ujfaluban 1861. decz. 20-án.

2. *Ambrus Antal*, szül. 1823-ban, szent-ferenczrendi szerzetes, 3-ik honv. zászlóaljnál szolgált mint főhadnagy. Megsebesült.

3. *Andrassy Antal*, született Csíkmegyében N.-Kászonban 1809. nov. 10-án, gyergyóalfalvi plébános és kerületi jegyző. Mint honv. százados s a magyar ügy melletti híres és kitűnő szónok, az osztrákok által Csík-Szeredába purifikációra berendeltetvén, 1849. augusztus 10-én Csík-Szent-Tamásán — hogy a reá következő szomorú sorsot kikerülje — föbelötte magát. Lelekes hazafi és kitűnő képzettségű pap volt; mit mutat az is: hogy 1848. aug. havában Kolozsvárt összeült „erd. r. k. egyházi vegyes gyűlésre” paptársai bizalma őt küldötte képviselőjéül. Mely gyűlés által azon megkülönböztető tiszteltetésben részesített, hogy az egyházi jegyzői tisztre őt emelték.

4. *P. Andrassy Pál-Rafacl*, szül. Csík-Somlyón 1815. aug. 8-án, híres szent-ferenczrendi szerzetes, maros-

vásárhelyi guardián. Midőn 1848-ban a Mezőségen egymásután gyuladtak fel a békés udvarházak s esténként egyik faluból a másikba jelezte a pirosuló ég, hogy melyik birtokos házat perzselte fel a felbőszített vad nép, — az ottani birtokosság egy része Maros-Vásárhelyre menekült, önmagát s legfőbb vagyonát az ottani szent-ferenczrendi zárda falai közt rejtette el a köztisztelőben álló guardián szivessége folytán. Gedeon serge 1848-ik év november hó 5-én szétrobbantván az ágyunélküli székelytábort, a büszke győztes sereg lovait a szent-ferenczrendi zárda templomába kötötte be s halálra kereste a nagy hazafi Rafi bácsit. De ő elmenekült Csíkba s csak akkor került vissza, mikor Bem felszabadította a Székelyföldet. Mint tábori lelkész a magyar sereghez csatlakozott és lelkesítette a csatába indulókat s a vallás isteni orvosságát csepegtette a haza alkotmánya és szabadsága védelmében kapott sebekre.

Szabadságharczunk leveretése után visszakerült állomására, — de résztvévén az ugynevezett „utóforradalmi — összeesküvésben” az által, hogy Török János, Horváth Károly és Gálfi Mihályval a marosvásárhelyi szent-ferenczrendi zárdában a titkos mozgalom ügyeiben tanácskozott és érintkezett többször, mi felfedeztetvén. 1852. január 24-ke éjjelen elfogatott az akkori szokás szerint megvasalva vitték Szebenbe. A kísérő esendő vallásos olasz fiú lévén, a mint M.-Vásárhelyről kiértek, levette a vasat kezéről; hanem a hogy Szebenhez közeledtek újra felrakta. Szebenben a hadi törvényszék 1854. márczius hóban kötélhalálra ítélte; mely ítélet azonban 15 évi várfogságra változtatott. Törökéket M.-Vásárhelyen felakasztották, neki pedig az akasztófa alatt amnesztiát adtak. Fogsági éveiből 2 évet 3 hónapot töltött N.-Szebenben a börtöné alakított sz.-ferenczrendi zárdában, 8 hónapot a gyulafehérvári vársánczi kazamatában; a honnan Josefstadtba vitetvén, innen 1857-ben ő felsége kegyelme visszaadta neki szabadságát s a haza édes levegőjét Hazatérte után Mécson, később pedig br. Jósika Lajos udvarában volt huzamos ideig lelkész. Utolsó évében Kolozsvárra kívánczolt, a hol 1893-ban elhalván febr. 20-án temettetett el az örök-ifju kedélyű, lánglelkű lelkes hazafi, a mindenki által jó Rafi bácsinak hívott derék sz.-ferenczrendi szerzetes, Pater Vitus és P. Hoel Salamon volt josefstadi fogolytársai sirjai közé. Arczképe és életrajza közöltetett az „1848—49 Tört. Lapok” 1894. évf. 5. és 6-ik számában.

5. *Antalfy Ferencz*, szül. Gyergyó-Remetén 1796. június 25-én, udvarhely-szentléleki plébános, kit min nagy hazafit az egész környék tisztelt. Több szolgálatot tett a hazának. — Rajmond János székely udvarhelyi plébánost a kerületi papság 1848-ban fontos okok miatt elmozdítván az esperességből, az alkotmányos zsinat végzése alapján Antalfyt kiáltotta le esperesnek. Kovács Miklós püspök 1848. évi 549 sz. rendeletével egyelőre meg nem erősítette őt hivatalában, de később mégis Antalfyt az esperes hivatal adminisztratorává kinevezte 1848. június 18-án 822 sz. a. leirattal. Ő esperesi hivatalát a haza ügye érdekében elhagyó lángoló hazafias buzgósággal vitte, hogy szabadságharczunk elnyomtatása után a németek keresve-keresték ellen a vádakat. Avval vádoltatván: hogy az osztrák hivatali körövényeket nem közzétette, keserves meghurcoltatásokat szenvedett; sőt parochiájától is megfosztott. — 1853-ban Dézsaknára helyeztetett, a hol az üldözött derék hazafi pap 1862. nov. 9-én meghalt.

6. *Antalfy Károly* I. éves theologus, honvéd főhadnagy. A szabadságharcz után a papnöveldebe ne-

Kegyeletlerovás a héjasfalvi honvédemléknél. Zeyk Gábor elhozta kegyeletét a héjasfalvi honvédemlékhez, hol atyja a hős Zeyk Domokos relif képe van megörökítve. November hó 5-én a szülői ház parkjából hozott díszeserjéket ültetett a honvéd-émlék kis parkjába, hogy ezzel is kedvesebbé váljék e fájó érzések dicső sírhelye. Ez alkalommal Zeyk G. a honvéd-émlék kis parkjának vaskerítése újra festetésére 20 koronát adott át az emlékbizottság elnökének. A hazafias czél érdekében tett nemes adakozást köszönettel ez uton nyugtázza a héjasfalvi honvéd-émlék bizottság nevében. *Somogyi Albert*, honv.-eml. biz. elnök.

Kossuth-szobor Kecskeméten. Az ország nagyobb városai közül mind többen állítanak emléket Kossuth Lajosnak. Legujabban Kecskemét városa határozta el, hogy Kossuth-szobrot állít. A város által a kegyeletes czélra megszavazott összeg magánosok adományával együtt 31 ezer koronát tesz ki. Kada Elek polgármester nagy buzgósággal folytatja a gyűjtést és legközelebb már meg is bizza egyik kiváló művésznket a szobor mintázásával.

Petőfi, Bem egykori szállóhelye az Albina kezében. Bem a segesvári szerencsétlen harcz előtti és a harcztól visszavonulva Székely-Kereszturton halt meg az akkori Macskási kastélyban, mely jelenleg a bukott Székely-egyleti takarékpénztár tulajdona. A jelenlegi tulajdonos csődbe jutott s a történelmi nevezetességű épületen és telkén az oláh *Albiná*-nak negyvenezer korona követelése van. A csődtömeg most elakarja adni a telket és a rajta levő épületeket s a versenytárgyalás nov. hó 30-ára volt kitűzve. A hangulatból ítélve, úgy látszik, más vevő alig fog akadni, mint az Albina s így a nemzet nagy szegényére az a ház, melyben *Bem* halt, s melyben *Petőfi* utolsó ebédjét elköltötte — oláh kézre fog kerülni s így az oláhság-ujból egy jókora területet és magyar történelmet fog tulajdonába venni. — Ezen hely legjobban megilletné vagy az unitárius egyházat, vagy a helyi állami hivatalokat, melyeknek saját hajlékuk amugy sincs, de a vezetők közönyössége miatt — idegen kézre fog jutni s egy erős oláh központot fog alkotni a tiszta székely vidéken. Mi 1899. nyarán Kozma Ferenc tanfelügyelő adatai alapján az Ellenzék-ben s a fővárosi lapokban irtunk ez ügyről. Sürgettük azt, hogy emléktáblával jelöljék meg e házat. Az ottani hazafiak azonban, sajnos, nem buzgózkodtak.

Haynau győri áldozata. A „Győri Közlöny“-ben olvassuk a következő érdekes dolgot: 1849. június hónap 28-án tartotta bevonulását Győrbe Haynau s lábanyomát itt is ártatlanul kiontott vér jelezte. Két győri áldozata van Haynau-nak. Vértanunak nem mondhatók, mert gyermekes tréfa volt az egész, melyért életükkel lakoltak a szomorú emlékezetű időkben. Woitic Adolf, egy minden jelentőség nélkül való fiatal emberke, együtt haladván egy más társával, azon tréfálkozott, hogy „ne busuljunk, majd jön a török császár a magyarok segítségére“. Gyerekes módon úgy ismételtette ezt a szinte sikerült tréfát, hogy az osztrák katonák is meghallják. Ezek elfogták, hadi törvényszék elé állították s ennek ítélete értelmében nyomban főbelőtték mindkettőjüket.

Damjanich élete. *Damjanich János* vértanu tábornoknak, a szabadságharcz legnagyobb hősiének életrajzát készül megírni *Farkas Emőd* hírlapíró. E czélből felkéri a III. honvédhadtestben szolgált agg honvédeket, de különösen a 3-ik és 9-ik konvédzászlóaljak még életben levő hőseit s mindazokat, a kik *Damjanich*-ről bármi kis adatot tudnak, hogy ezeket vele (Budapest, VIII., József-utca 4. III. 15.) levélben közölni sziveskedjenek.

Kossuth-szobor Ujpesten. Ujpest község polgársága elhatározta, hogy Kossuth Lajosnak emlékszobrot állít, s a gyűjtő-bizottság Károlyi Sándor gróftól kérte föl a mozgalom védnökségének az elvállalására. Károlyi Sándor gróf levélbelileg adta meg a választ, a melyben a tőle megszokott hazafias szellemben jelenti ki, hogy a védőséget elfogadja és hogy tettel is példát nyújtson, a szobor czéljaira ötszáz koronát ajánl föl.

Kossuth Lajos helyett felakasztott szobor. Lapunk első számában képen mutattuk be az alakját annak a szobornak, a melyet az önkény Kossuth Lajos helyett felasztatott. A szobor az Erekllye Múzeumnak egyik fő ékességét képezi. A 27 cm. magas Kossuth-szoborról a száz éves évforduló emlékére nekány gipsz-másolatot készítettetett az Erekllye Múzeum. A szoborból rendes előfizetőink részére 3 korona beküldése ellenében küld a múzeum egy példányt.

Erdélyi r. k. papok a szabadságharcz alatt. A Történelmi Lapok új pályafutásával egy cikksorozatot indítunk meg, mely a r. k. papság részvételét a szabadságharczban tárgyalja. E cikksorozatot Bakk Endre főesperes-plébános, a Ferencz József rend lovagja irta. Betürendbe foglalta össze ama hősök neveit, kik az Isten oltárán kívül a hazá oltárára is hoztak szent áldozatot.

Kossuth Lajos védegylete. Nem elég ünnepelni, hangzatos szavakban évente egyszer kétszer ajkainkon hordozni Kossuth Lajos eszméit. At kell ezeket az eszméket vinni a *gyakorlati életbe*. Kossuth Lajos emléket akkor tiszteljük igazán, ha az ő utmutatásait nemcsak hangoztatjuk, hanem követjük is.

A követéshez gyakorlati irányítás, utmutatás, vezetés kell. Ezt a vezetést teljesíteni fogja a Történelmi Lapok. Közölni fog Kossuth Lajostól a védegyletre vonatkozólag a múzeumban őrzött eredeti leveleket. Azonfelül e lapok borítékán ismertetni fogja ama módokat, a melyek a hazafiaknak lehetővé teszik azt, hogy a Kossuth eszméit a védegylet szellemében gyakorlatilag érvényesíthessék.

Kérés a papsághoz. „Az erdélyi róm. kath. világi- és szerzetes papság az 1848—49-iki szabadságharcz alatt“ czimű kimutatás jelenik meg a nyomda alól, szerkesztőségünk felügyelete alatt. Felkéretnek legkivált a lelkész urak, hogy ha valaki, a jelzett papság közül valakit mint tábort papot, nemzetőrt, honvédet, lelkes forradalmári szónokot ismert — vagy valakiről adattal bírna — ne sajnálja azt közölni szentkatolnai Bakk Endre vizaknai plébánossal.

A Történelmi Lapok szerkesztősége.

A Történelmi Lapokra előfizettek egész évrre: Áll. főgymnasium igazgatósága Kaposvár, Macha Gusztáv Kolozsvár, Dózsa János Brassó, Rucska Lajos Kolozsvár, Winkler József püspök Nagy-Várad.

Félévrre: Dr. Vajda Emil Győr, Pogaltsik Miksa Déva.

Negyed évrre: Okolicsányi István Szolnok, Bakk Endre Vizakna, Kalapács Imre Ebed, Magyar-írancia biztosító társaság Kolozsvár, Filep Albert Maros-Szent-Király.

KOLOZSVÁRT.

Ajánlja az újabb időben gazdagon és a legmodernebb anyagokkal dúsan felszerelt

KÖNYVNYOMDÁJÁT,

mely különösen alkalmas minden olyan nyomtatványok előállítására, melyeknek az izléses külső belbecsét is emelni van hivatva.

Deák F.-utca.

„ELLENZÉK” KÖNYVNYOMDA

Telefon 233.

De éppen olyan csinnal és lehető olcsó árban készít mindennemű **egyszerű nyomtatványokat is** és ezeknek nemcsak csinos, hibátlan, hanem gyors előállításáért is felelősséget vállal.

Telefon 233.

**Vidéki megrendeléseket a legpon-
tosabban teljesít.**

- ! **Ruhafestést,**
- ! **Ruhatisztítást,**
- ! **Fehérnemű mosást,**
- ! **Agytoll fertőtlenítést,**

a legolesőbb árak mellett elvállal

Dávid Ödön

! **vegyészeti kelmfestő,
ruhatisztító, agytoll
fertőtlenítő és gőzmosó** !
gyára

Kolozsvárt,

Ferencz József-ut 86—88. sz.

Elvállaló iroda: **Telefon szám 495**

**Unió és Rózsa-u.
sarkán.**

Vidéki munkák a leggyor-
sabban elkészíttetnek.

Árjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Ifj. Kotzó Pál

gazdasági gépraktára

Budapest, V. ker. Lipót-körút 18. szám.

Ajánlja: GARRETT R. és FIAL-féle

világhírű „Compound” gépeit

félstabil és stabil alakban, melyek más gépekhez viszonyítva 40% tüzelő anyag megtakarítással dolgoznak.

Legújabb szerkezetű 3—10 lóerejű **gőzeséplő** készleteket.

— A legjobb vetőgőgépek —

(tolóvetőkerék-rendszer) **„Triumph” vetőgépei.**

Mindennemű mag- és különböző magmennyiség számára, váltókerékek nélkül, dombon avagy síkon, a legkönnyebb járás, legnagyobb tartósság és mind a mellett a legolesőbb ár által tűnnek ki. A lehető legnagyobb munka-, idő- és pénz megtakarítást teszik lehetővé. **Különlegességeket** szalma- és szalmaprések kézi használatra, kukoriczamorzsolók, cséplőgépek, járgányok gabonavosták, trierök, ekék, hengerek és boronákban

a legújabb rendszer és elismert legjobb alkotás alkalmazása mellett gyártanak és szállítanak.

Elvállal malomberendezéseket.

Olcsó árak.

Kedvező fizetési feltételek.

Árjegyzék kívánatra **ingyen és bérmentve küldetnek.**

Megbízható vidéken lakó **ügynökök** kerestetnek.

Erdély legnagyobb üslete és ékszerek gyártására egyedül berendezett műhelye.

Sárga János

ékszerész Kolozsvárt

Mátyás király-t

Ajánlja dúsan berendezett raktárát mindennemű **arany és ezüst neműekben, drága kőékszerekben, régiségek**, valamint a legújabb **angol és francia különlegességekben**. Különös figyelmébe ajánlom a nagyérdemű közönségnek a legújabb technikai vívmányokkal berendezett **műhelyemet**, hol **modern ékszerek** gyártása, átalakítása, **vésnöki és ötvös művészet** remekeinek készre működésem mellett készülnek.

Műhelyem a nagyérdemű közönségnek megtekintésre rendelkezésre áll.